

ANALÝZA KONKURENCIESCHOPNOSTI SLOVENSKEHO SPRACOVATEĽSKÉHO PRIEMYSLU

Viktória Bobáková, Jaroslava Hečková, Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach, Ekonomická univerzita v Bratislave

---

Úvod

Krajiny strednej a východnej Európy, ktoré vstúpili do Európskej únie, venujú osobitnú pozornosť problematike konkurencieschopnosti. V literatúre neexistuje žiadna presná, univerzálne platná a všeobecne prijímaná definícia pojmu konkurencieschopnosť. Príčinou je skutočnosť, že tento pojem nemožno odvodiť jednoznačne zo žiadnej základnej ekonomickej paradigmy. Pri jeho objasňovaní slúži najčastejšie ako východisková báza zahraničný obchod a do úvahy berie jeho chápanie z hľadiska ponuky a dopytu. Analyzuje sa predovšetkým vývoj problematiky komparatívnych výhod.

S novou teóriou medzinárodného obchodu¹ sa objavuje aj nový pohľad na klasickú a neoklasickú komparatívnu výhodu, ktorá spočívala na zásadách komparatívnych nákladov. Krugman (1986) pri charakteristike intraodvetvového obchodu ako typickej forme obchodu medzi hospodársky vyspelými krajinami, zdôrazňuje, že práve táto forma obchodu vzniká na rozdiel od Heckscherovej-Ohlinovej teórie (Heckscher, Ohlin, 1991) skôr na báze identickosti faktorového vybavenia krajín než na ich komparatívnosti či rozdielnosti. Ako alternatívny pojem sa objavuje konkurenčná výhoda, ktorej odlišenie od komparatívnej výhody má isté logické dôvody. Ak sa komparatívna výhoda vzťahuje na kvantitatívne chápanie výrobných faktorov a tovarov, tak konkurenčná výhoda sa zakladá predovšetkým na kvalite týchto faktorov a tovarov. Ak sa komparatívna výhoda opiera o nákladové a cenové relácie a o predpoklad relatívne vysokej cenovej elasticity zahraničného obchodu, tak konkurenčná výhoda má svoj zdroj predovšetkým v rozdieloch v technológiách a v domácom sklone k spotrebe.

Nech sú prístupy k definovaniu konkurencieschopnosti akékoľvek, je isté, že vecný obsah tohto pojmu tvorí rozdielna hodnota komodity na zahraničnom trhu v závislosti od vplyvu rôznych faktorov, ktoré determinujú konkurencieschopnosť krajiny. Tá sa napokon odráža v hospodárskom raste, cenovej politike a zamestnanosti. Kvalitatívne charakteristiky zdrojov konkurenčnej výhody výrazne ovplyvňujú dlhodobu udržateľnú rastovú výkonnosť ekonomiky. „Menej vyspelé krajiny sa usilujú o rýchlu konvergenciu, zvyšovanie ekonomickej úrovne však zároveň oslabuje ich konkurenčnú výhodu založenú na nízkych nákladoch a cenách. Rozvoj kvalitatívne náročnejších aktivít

---

1 Problematika konkurencieschopnosti krajín na svetových trhoch tvorí dnes základ najnovšej teórie medzinárodného obchodu, ekonomickeho rastu, pričom zdôrazňuje inovačné, reálnejšie zdroje obchodovania a hospodárskeho vývoja v porovnaní s klasickou a neoklasickou teóriou medzinárodného obchodu.

má preto kľúčový význam pre rozvoj ich konkurencieschopnosti“ (Kadeřábková, 2006, s. 5).

V prípade konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia (v našom prípade konkurencieschopnosť priemyslu) sa jedná o národohospodárske hodnotenie konkurencieschopnosti založené na odvetvovom prístupe. Tým dochádza k vzájomnému prelínaniu makro- a mezoúrovne pohľadu na konkurencieschopnosť národného hospodárstva ako celku na jednej strane a jej jednotlivých odvetví na strane druhej.

Spoločným znakom týchto odvetvovo-komoditných vymedzení konkurencieschopnosti ekonomiky je indikátor odporúčaný na jej hodnotenie. Tým indikátorom je obchodná bilancia, ktorá zachytáva objem exportovaných a importovaných tovarov. Okrem iného je podľa nej možnérobiť závery týkajúce sa konkurencieschopnosti domácej produkcie. V tejto súvislosti vidíme, že sa aj v prípade konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia dostávame do oblasti medzinárodného obchodu. Konkurencieschopnosť na úrovni odvetvia možno teda charakterizovať ako znak presadenia sa odvetvia danej ekonomiky v konkurenčnom boji s ostatnými rovnakými alebo veľmi podobnými odvetviami iných ekonomík pri umiestňovaní svojich výrobkov alebo služieb na domácom a zahraničných trhoch za predpokladu efektívneho využitia výrobných faktorov používaných pri výrobe daných výrobkov alebo poskytovaní služieb.

Problematike konkurencieschopnosti priemyslu sa venuje aj projekt Centra pre sociálny a ekonomický výskum (CASE – Center for Social and Economic Research) vo Varšave. Projekt pod názvom² „Zmeny v priemyselnej konkurencieschopnosti ako faktor integrácie: identifikácia výziev rozšíreného jednotného európskeho trhu“, ktorý je riešený v rámci 5. rámcového programu Európskej únie, sa zameriava na identifikáciu a následné zhodnotenie zmien v konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu v ČR, Maďarsku a Poľsku³. Za účelom postupného a systematického naplnenia hlavného cieľa projektu bolo stanovených 8 čiastkových cieľov. Z hľadiska metodologických východísk splnenia cieľa nášho príspevku, ktorým je analýza konkurenčnej schopnosti spracovateľského priemyslu SR v období rokov 1997–2003 a v záujme komparácie výsledkov (hlavne s výsledkami analýz za ČR) sú pre nás kľúčové dva čiastkové ciele. Prvý spočíva v identifikácii zmien v konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu v ČR, Maďarsku a Poľsku. Druhý, pre nás dôležitý cieľ sa zameriava na analýzu špecializácie jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu v týchto krajinách. Ako indikátory konkurencieschopnosti boli použité ukazovateľ odkrytých komparatívnych výhod (Revealed Comparative Advantages – RCA) a ukazovateľ obchodného priemerného indexu (Trade Coverage Index – TCA). Údajovú základňu tvorili údaje národných štatistík ČR, Poľska, Maďarska a údaje z databáz Eurostatu (NewCronos a Comex). Na základe kvantifikácie ukazovateľov RCA a TCA jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu (dvojmiestny kód NACE klasifikácie) v ČR, Poľsku a Maďarsku sa

---

2 „Changes in Industrial Competitiveness as a Factor of Integration: Identifying Challenges of the Enlarged Single European Market.“

3 Parciálne výsledky riešenia projektu sú prístupné na webovej adrese: http://compete.case.com.pl/dyn/?ID=projekty_compete&lang=710.

dospelo k týmto zaujímavým záverom. Výsledky analýzy v Poľsku za obdobie rokov 1995–2001 naznačovali špecializáciu Poľska hlavne v oddieloch spracovateľského priemyslu, využívajúcich nízke a stredne nízke technológie. Ide o odvetvia vyrábajúce materiálovo a energeticky náročné komodity s nízkou pridanou hodnotou. Rozdielne výsledky zaznamenalo Maďarsko, ktoré sa na základe výsledkov analýzy za obdobie rokov 1999–2001 špecializovalo na komodity v rámci oddielov vysokých technológií a potom aj na komodity v rámci nízko technologicky náročných oddielov. V ČR výsledky analýzy za obdobie rokov 1997–2001 poukázali na orientáciu spracovateľského priemyslu ČR na oddiely aplikujúce stredne vysoké a vysoké technológie. Podľa parciálnej empirickej štúdie (Gejdos, Vonka, 2005) „Trendy v konkurenčných zmenách a vyhliadky českého spracovateľského priemyslu“ tohto projektu sa spracovateľský priemysel ČR zamerlal na zvýšenie kvality vyrábanej produkcie s akcentom na výrobu komodít s vysokou pridanou hodnotou. Zatiaľ čo pred desiatimi rokmi konkurovala česká produkcia predovšetkým cenou a tomu obsadzovala aj adekvátne segmenty na zahraničných trhoch, produkcia komodít s vysokou pridanou hodnotou jej priniesla možnosť konkurovať kvalitou. Ako vyplýva z analýzy, práve kvalita je rozhodujúcim faktorom úspešnej konkurencieschopnosti na zahraničných trhoch.

1. Údajová základňa a metodológia

Súčasný výskum konkurencieschopnosti je založený na využívaní štatistických metód na zhodnotenie odhalených a predpokladaných komparatívnych a konkurenčných výhod. „V podstate neexistuje len jeden ukazovateľ, ktorý by komplexne vyjadril úroveň konkurencieschopnosti či už ekonomiky ako celku alebo nižších štruktúr ekonomickej aktivity. Pritom niektoré ukazovatele sú aplikovateľné len na celú ekonomiku, niektoré môžu merať konkurencieschopnosť tak na úrovni krajiny ako celku, ako aj na nižších úrovniach štruktúracie jej ekonomiky“ (Oustrata, 2000, s. 11).

Ako indikátory konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia často slúžia nasledovné ukazovatele:

- * *Ukazovateľ odhalených / odkrytých komparatívnych výhod (Revealed Comparative Advantages – RCA)*, ktorý sa rovná logaritmu podielu vývozu a dovozu komoditných skupín danej krajiny na celkovom vývoze a dovoze tej istej krajiny (podľa metodiky Rakúskeho inštitútu pre ekonomický výskum – WIFO Viedeň),
- * *Ukazovateľ odhalených komparatívnych výhod RCA 2* (Balassa, 1965, s. 90–124), definovaný ako podiel rozdielu medzi exportom a importom komoditných skupín a súčtu exportu a importu týchto komoditných skupín,
- * *RCA index medziodvetvovej špecializácie* (v súlade s metodikou ITC – International Trade Center – medzinárodného obchodného centra UNCTAD a WTO spracujúceho analýzy v oblasti aspektov rozvoja obchodu), ktorý analyzuje rozdiel medzi pozorovaným čistým exportom, existujúcou špecializáciou, obchodným deficitom a teoretickým čistým exportom,
- * *Ukazovateľ odkrytej cenovej elasticity – REVELAST prístup* (Oustrata, Klas, Kormanová, 1998, s. 15), ktorý analyzuje konkurencieschopnosť v rozlíšení na cenovú a kvalitatívnu. Na základe vzťahov medzi jednotkovými hodnotami exportu

a importu a množstvom exportu a importu je možné rozčleniť sledované skupiny výrob na určité charakteristické segmenty odlišujúce sa práve cenovou a kvalitatívnou konkurencieschopnosťou a ich vplyvom na saldo obchodnej bilancie,

* *Michaelyho index* (Michaely, 1962), ktorý analyzuje rozdiel podielu skúmanej komoditnej skupiny na celkovom národnom exporte a podielu skúmanej komoditnej skupiny na národnom importe,

* *Index intenzity špecializácie* (podľa metodiky MH SR), zhodnocujúci proces prehlbovania špecializácie a schopnosť prispôsobenia sa hospodárstva štruktúrnym zmenám.

Reálnu konkurencieschopnosť slovenského spracovateľského priemyslu, jeho odvetví (presnejšie oddielov) a komodít v konkurencii na zahraničných trhoch sme analyzovali na základe aplikácie troch z identifikovaných metód merania konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia, a to pomocou ukazovateľa RCA 1, RCA 2 a Michaelyho indexu. Nevolili sme možnosť hlbšej analýzy na základe jedného ukazovateľa, ale aplikáciou troch ukazovateľov sme overili správnosť výsledkov našej analýzy, a tým aj ich vypovedaciu schopnosť.

Ukazovateľ RCA je veľmi často používaným nástrojom na meranie konkurenčnej schopnosti. Je vhodným pre hodnotenie odvetvových a podrobnejších komoditných štruktúr. Možno ho vyjadriť v dvoch modifikáciách, pomocou logaritmickej funkcie (RCA 1) alebo cez podiel rozdielov (RCA 2).

Ukazovateľ RCA 1 (WIFO) porovnáva podiel vývozu a dovozu jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu k celkovému národnému vývozu a dovozu. Charakterizuje tým komparatívnu výhodnosť, resp. nevýhodnosť vývozu a jeho konkurenčnú schopnosť.

$$RCA\ 1 = \ln(x_{ij} / m_{ij}) : (X_j / M_j),$$

pričom: x_{ij} – hodnota vývozu i-tej skupiny výrobkov analyzovaného odvetvia krajiny j,

m_{ij} – hodnota dovozu i-tej skupiny výrobkov analyzovaného odvetvia krajiny j,

X_j – hodnota celkového vývozu z krajiny j,

M_j – hodnota celkového dovozu do krajiny j.

Pre ukazovateľ RCA 1 platí:

RCA 1 > 0 naznačuje, že v krajine existujú pri vývoze danej komoditnej skupiny odhalené komparatívne výhody,

RCA 1 < 0 indukuje odhalené komparatívne nevýhody v danej komoditnej skupine.

Ukazovateľ RCA 2 (Balassa, 1965, s. 90–124), definovaný ako podiel rozdielu medzi exportom a importom komoditných skupín a súčtu exportu a importu týchto komoditných skupín, hodnotí komparatívnu výhodnosť exportu a jeho konkurenčnú schopnosť.

$$RCA\ 2 = \frac{(x_{ij} - m_{ij})}{(x_{ij} + m_{ij})},$$

pričom: x_{ij} – export krajiny j v komoditnej skupine i,

m_{ij} – import krajiny j v komoditnej skupine i.

Pre ukazovateľ RCA 2 platí:

- RCA = -1   naznačuje, že export neexistuje ($x_{ij} = 0$),
 -1 < RCA < 0   indukuje komparatívne nevýhody,
 RCA = 0   export = import ($x_{ij} = m_{ij}$),
 0 < RCA < 1   indukuje odhalené komparatívne výhody,
 RCA = 1   naznačuje, že import neexistuje ($m_{ij} = 0$).

Výhodou ukazovateľa RCA je predovšetkým relatívne dobrá dostupnosť údajov pre jeho výpočet, pričom poskytuje pomerne syntetický pohľad na úroveň a vývoj konkurencieschopnosti. Logaritmickej forme výpočtu ukazovateľa RCA (RCA 1) je vhodná vtedy, ak chceme vedieť, či má krajina v danej komodite (odvetví) komparatívne výhody alebo ich nemá, respektíve do akej miery ich má alebo nemá. Naopak koeficientná forma výpočtu je vhodná pre hodnotenie vývoja konkurencieschopnosti cez čistú obchodnú výkonnosť krajiny v určitej komoditnej skupine (odvetví) v časovom rade.

Napriek tomu, že sa účasť krajiny v medzinárodnej delbe práce najčastejšie hodnotí podľa dosiahnutých hodnôt ukazovateľa odhalených komparatívnych výhod, nie je jediným indikátorom. Ďalším ukazovateľom hodnotenia konkurencieschopnosti, ktorý sme si vybrali a na základe neho zhodnotili konkurenčnú schopnosť spracovateľského priemyslu SR, je Michaelyho index (Michaely, 1962).

$$M_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{ij}^i} \cdot \frac{M_{ij}}{M_{ij}^i},$$

- pričom: X_{ij} – export komoditnej skupiny i krajiny j,
 M_{ij} – import komoditnej skupiny i krajiny j,
 X_{ij}^i – celkový národný export,
 M_{ij}^i – celkový národný import.

Pre Michaelyho index platí:

- 0 < < 1   poukazuje na istú mieru špecializácie krajiny v danej komoditnej skupine,
 -1 < < 0   indikuje nedostatočnú špecializáciu krajiny v danej komoditnej skupine.

Michaelyho index hodnotí konkurencieschopnosť na úrovni odvetvia na základe rozdielu medzi podielom skúmanej komoditnej skupiny na celkovom národnom exporte a podielom skúmanej komoditnej skupiny na národnom importe. Michaelyho index tým umožňuje poukázať na istú mieru špecializácie, resp. na nedostatočnú špecializáciu v konkrétnych komoditných skupinách.

Na posúdenie konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR sme okrem uvedených troch ukazovateľov použili aj metódu segmentácie trhov. Táto metóda nám umožnila v porovnaní s predchádzajúcimi ukazovateľmi zistiť nielen konkurencieschopnosť oddielov spracovateľského priemyslu, ale aj jej druh.

Metóda segmentácie trhov tvorí spolu s ukazovateľom odkrytej komparatívnej výhody (RCA 1) metodiku Rakúskeho inštitútu pre ekonomický výskum (WIFO)⁴, ktorá slúži na hodnotenie konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia. Podstatou metódy segmentácie trhov je použitie údajov o celkových objemoch vývozu a dovozu, ako i údajov o jednotkových hodnotách vývozu a dovozu (hodnota vývozu a dovozu vyjadrená v príslušnej mene na jednotku fyzického objemu) skúmaných výrobných skupín sledovaného odvetvia za účelom segmentácie trhov na cenovo a kvalitatívne citlivé trhy.

Výsledkom je rozdelenie trhov do nasledujúcich štyroch segmentov.

Segment 1 – Úspešná konkurencia kvalitou

V tomto segmente sú zaradené skupiny výrobkov, ktorých jednotková hodnota vývozu je vyššia ako jednotková hodnota dovozu a objem vývozu je vyšší ako objem dovozu. V tom sa prejavuje dôsledok konkurenčnej schopnosti kvality alebo úspešnej špecializácie. Tento segment je cieľovým pre všetky krajiny. Zabezpečuje aktívnu bilanciu zahraničného obchodu.

Segment 2 – Deficit konkurenčnej schopnosti

Tento segment zahŕňa skupiny výrobkov, ktorých jednotková hodnota vývozu je vyššia ako jednotková hodnota dovozu, avšak objem vývozu je nižší ako objem dovozu, čo spôsobuje obchodný deficit. Výrobky tohto segmentu stratili cenovú konkurenčnú schopnosť na trhu, na ktorom sú ceny dôležité, pričom vysoké ceny sú dôsledkom vyšších výrobných nákladov.

Segment 3 – Úspešná cenová konkurencia

Tento segment zahŕňa cenovo elastický tovar, ktorý má v krajine výrobcu nižšiu jednotkovú hodnotu ako dovážaný tovar rovnakých výrobných skupín. Objemy vývozu sú však vyššie ako objemy dovozu, s pozitívnym vplyvom na aktívnu obchodnú bilanciu. Ide o úspešnú cenovú konkurenciu v prípade, že nedochádza k nepriaznivému ekonomickému dopadu z nízkej ceny u výrobcu.

Segment 4 – Oblasť štrukturálnych problémov

V tomto segmente sa nachádzajú výrobné skupiny a výrobky, ktoré pri nízkych jednotkových hodnotách vývozu nie sú úspešné vo vývoze. Objem dovozu takýchto výrobkov aj pri vyšších jednotkových hodnotách dovozu je vyšší ako vývoz, čo spôsobuje obchodný deficit. Výrobky tohto segmentu narážajú na výstupné bariéry, sú oblasťou štrukturálnych problémov, ktoré vyžadujú inovácie alebo zmeny výrobných štruktúr.

Údajovú základňu pre hodnotenie konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR tvorila databáza Štatistického úradu SR s ročnými údajmi o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle SR v členení podľa OKEČ v štvormiestnom kóde v Sk a v kg (pri aplikácii metódy segmentácie trhov) za obdobie rokov 1997–2003.

---

4 WIFO – Rakúsky inštitút pre ekonomický výskum so sídlom vo Viedni analyzujúci konkurenčnú schopnosť tranzitívnych ekonomík strednej a východnej Európy pre potreby EÚ – www.wifo.ac.at

2. Analýza konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR

Pri hodnotení konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia sme vychádzali z definície, podľa ktorej môžeme konkurencieschopnosť odvetvia vymedziť ako znak presadenia sa odvetvia danej ekonomiky v konkurenčnom boji s ostatnými rovnakými alebo veľmi podobnými odvetviami iných ekonomík pri umiestňovaní svojich výrobkov alebo služieb na domácom a zahraničných trhoch za predpokladu efektívneho využitia výrobných faktorov, používaných pri výrobe daných výrobkov alebo poskytovaní služieb.

Hodnotenie konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR vychádzalo zo skutočností:

- * spracovateľský priemysel má kľúčové postavenie v exportnom sektore ekonomiky,
- * je v podstate jediným odvetvím národného hospodárstva, ktoré je schopné prostredníctvom expanzie na medzinárodné trhy zásadným spôsobom prispieť k intenzívnejšiemu využívaniu domácich výrobných faktorov a k rozšíreniu celkového vonkajšieho a následne i domáceho dopytu,
- * pozícia spracovateľského priemyslu v štruktúre národného hospodárstva, jeho technologická úroveň a schopnosť presadiť sa efektívne na zahraničných trhoch v rozhodujúcej miere determinujú celkové tempo zvyšovania hospodárskej úrovne a rastu zamestnanosti,
- * spracovateľský priemysel predstavuje odvetvie národného hospodárstva, ktoré je svojou výkonnosťou tak na strane vstupov, ako aj na strane výstupov podstatne viac ako ostatné odvetvia ekonomicky konfrontované s medzinárodnými parametrami a ovplyvnené ich zmenami.

Výber indikátorov konkurencieschopnosti na úrovni odvetvia bol teda podmienený našou snahou zistiť, či sa jednotlivým oddielom⁵ spracovateľského priemyslu podarilo presadiť sa na domácom a zahraničných trhoch. Dôkazom tohto presadenia je podľa nás to, že objem výrobkov, ktorý sa podarilo umiestniť domácomu odvetviu na zahraničnom trhu je väčší, než objem výrobkov, ktorý sa podarilo umiestniť rovnakým alebo veľmi podobným zahraničným odvetviam na domácom trhu. Informácie o týchto skutočnostiach sa nám podarilo získať za pomoci koeficientu RCA a metódy segmentácie trhov. Prostredníctvom metódy segmentácie trhov sme mohli dokonca zistiť, či bola pri umiestňovaní slovenských výrobkov na zahraničných trhoch rozhodujúca ich cena alebo kvalita.

2.1 Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR hodnotená ukazovateľmi RCA a Michaleya indexom

O konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR posudzovanej podľa vypočítaných hodnôt ukazovateľov odkrytých komparatívnych výhod RCA nás informujú údaje uvedené v tabuľkách 1 a 2.

---

5 Kategória D – spracovateľský priemysel sa člení na subkategórie (DA až DN) a podrobnejšie na 23 oddielov (15 až 37).

Medzi oddiely, ktoré predstavujú objemovo najvýznamnejšie skupiny výrob a ktoré dosahovali kladné hodnoty ukazovateľov RCA patrila odevná výroba, výroba kožených výrobkov, drevárska a korkárska výroba, výroba celulózy, papiera a výrobkov z papiera, vydavateľstvo, tlač a reprodukcia nahraných nosičov zo záznamu, výroba koksu, rafinovaných ropných produktov a jadrových palív, výroba nekovových minerálnych výrobkov, výroba kovov, výroba dopravných prostriedkov, výroba nábytku a výroba inde neklasifikovaná.

Tabuľka 1

Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR hodnotená koeficientom RCA 1

OKEČ Kód/Oddiel ekonomickej činnosti	RCA 1						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
15 - Potraviny a nápoje	-0,370	-0,528	-0,601	-0,567	-0,399	-0,424	-0,402
16 - Spracovanie tabaku	-0,483	-0,446	-0,724	-0,740	-1,099	-1,230	-0,953
17 - Textilná výroba	-0,629	-0,759	-0,794	-0,862	-0,773	-0,713	-0,814
18 - Odevná výroba	1,410	1,354	1,391	1,420	1,369	1,223	0,998
19 - Kožené výrobky	0,578	0,402	0,393	0,459	0,526	0,509	0,439
20 - Drevárska a korkárska výroba	1,401	1,157	1,055	0,933	0,861	0,820	0,656
21 - Celulóza, papier, výrobky z papiera	0,645	0,630	0,554	0,509	0,526	0,458	0,266
22 - Vydavateľstvo, tlač, nahrané médiá	0,370	0,416	0,216	0,475	0,624	0,575	0,541
23 - Koks, raf. rop. produkty, jad. palivá	1,084	0,924	0,903	1,740	1,295	1,085	1,038
24 - Chemikálií a chem. výrobky	0,027	-0,078	-0,257	-0,209	-0,223	-0,312	-0,521
25 - Výrobky z gumy a plastov	0,336	0,006	-0,077	-0,205	-0,108	-0,115	-0,317
26 - Ostat. nekov. minerál. výrobky	0,847	0,619	0,606	0,623	0,557	0,551	0,297
27 - Kovy	1,092	0,999	0,904	0,885	0,802	0,742	0,738
28 - Kovové konštrukcie, kov. výrobky	0,083	-0,038	0,028	0,019	0,005	-0,027	-0,117
29 - Stroje a zariadenia	-0,363	-0,476	-0,316	-0,243	-0,239	-0,211	-0,186
30 - Kancelárske stroje a počítače	-2,108	-1,215	-0,661	-0,870	-1,158	-1,181	-0,361
31 - Elektrických strojov a prístrojov	-0,032	-0,054	0,005	0,028	0,062	0,145	0,001
32 - Rádiov., televíz., spoj. zariad.,prístr.	-0,696	-0,604	-0,559	-0,502	-0,298	-0,489	-0,621
33 - Zdravot., presn., optic. prístr., hodín	-0,806	-1,146	-1,280	-1,254	-1,086	-1,103	-1,210
34 - Motor. vozidlá, prívesy a návěsy	0,061	0,400	0,537	0,638	0,437	0,412	0,536
35 - Ostatné dopravné zariadenia	0,581	2,582	0,812	0,248	0,433	0,020	-0,052
36 - Výroba nábytku a i.n.	0,495	0,196	0,255	0,356	0,496	0,658	0,711

Prameň: vlastné výpočty na základe údajov z databázy ŠÚ SR o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle v 4-miestnom kóde v členení podľa OKEČ za obdobie rokov 1997–2003

Tabuľka 2

Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR hodnotená koeficientom RCA 2

OKEČ Kód/Oddiel ekonomickej činnosti	RCA 2						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
15 - Potraviny a nápoje	-0,277	-0,348	-0,338	-0,311	-0,270	-0,273	-0,212
16 - Spracovanie tabaku	-0,327	-0,311	-0,391	-0,386	-0,556	-0,594	-0,455
17 - Textilná výroba	-0,390	-0,445	-0,421	-0,437	-0,434	-0,401	-0,398
18 - Odevná výroba	0,542	0,521	0,568	0,587	0,542	0,495	0,450
19 - Kožené výrobky	0,189	0,102	0,144	0,190	0,183	0,184	0,203
20 - Drevárska a korkárska výroba	0,539	0,445	0,443	0,405	0,339	0,329	0,304
21 - Celulóza, papier, výrobky z papiera	0,221	0,212	0,222	0,214	0,183	0,159	0,118
22 - Vydavateľstvo, tlač, nahrané médiá	0,087	0,108	0,057	0,198	0,230	0,216	0,251
23 - Koks, raf. rop. produkty, jadr. palivá	0,417	0,348	0,380	0,682	0,515	0,442	0,466
spnum24 - Chemikálií a chem. výrobky	-0,084	-0,137	-0,178	-0,141	-0,187	-0,221	-0,269
25 - Výrobky z gumy a plastov	0,070	-0,095	-0,090	-0,139	-0,131	-0,126	-0,172
26 - Ostat. nekov. minerál. výrobky	0,314	0,207	0,246	0,268	0,199	0,204	0,134
27 - Kovy	0,421	0,380	0,381	0,385	0,313	0,294	0,341
28 - Kovové konštrukcie, kov. výrobky	-0,056	-0,118	-0,037	-0,027	-0,075	-0,082	-0,073
29 - Stroje a zariadenia	-0,272	-0,325	-0,207	-0,158	-0,195	-0,173	-0,107
30 - Kancelárske stroje a počítače	-0,818	-0,609	-0,365	-0,440	-0,576	-0,578	-0,193
31 - Elektrických strojov a prístrojov	-0,113	-0,126	-0,048	-0,023	-0,046	0,004	-0,013
32 - Rádiov., televíz., spoj. zariad., prístr.	-0,418	-0,381	-0,319	-0,281	-0,223	-0,304	-0,314
33 - Zdravot., presn., optic. prístr., hodín	-0,462	-0,587	-0,599	-0,581	-0,552	-0,551	-0,551
34 - Motor. vozidlá, prívesy a návesy	-0,066	0,101	0,214	0,275	0,140	0,137	0,249
35 - Ostatné dopravné zariadenia	0,191	0,831	0,341	0,087	0,138	-0,058	-0,041
36 - Výroba nábytku a i.n.	0,149	-0,001	0,076	0,139	0,169	0,255	0,329

Prameň: vlastné výpočty na základe údajov z databázy ŠÚ SR o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle v 4-miestnom kóde v členení podľa OKEČ za obdobie rokov 1997–2003

Uvedeným oddielom spracovateľského priemyslu SR sa podarilo umiestniť na zahraničných trhoch väčší objem výrobkov, ako sa podarilo umiestniť rovnakým alebo veľmi podobným zahraničným oddielom na slovenskom trhu, čím vykázali, dosiahnutými kladnými hodnotami RCA, komparatívnu výhodu pri vývoze na všetkých trhoch.

Naopak, medzi oddiely so zápornou hodnotou ukazovateľov RCA, a tým s vykázanou komparatívnou nevýhodou patrila výroba potravín, nápojov a spracovanie tabaku, textilná výroba, výroba strojov a zariadení, výroba elektrických a optických zariadení okrem výroby elektrických strojov a prístrojov.

O špecializácii a konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR, posudzovanej podľa Michaelyho indexu, nás informujú údaje v tabuľke 3.

Tabuľka 3

Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR analyzovaná Michaelyho indexom

OKEČ Kód/Oddiel ekonomickej činnosti	Michaelyho index						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
15 - Potraviny a nápoje	-0,015	-0,019	-0,022	-0,019	-0,014	-0,015	-0,012
16 - Spracovanie tabaku	-0,002	-0,002	-0,003	-0,002	-0,003	-0,003	-0,002
17 - Textilná výroba	-0,017	-0,024	-0,025	-0,025	-0,024	-0,022	-0,022
18 - Odevná výroba	0,036	0,033	0,035	0,028	0,028	0,026	0,017
19 - Kožené výrobky	0,011	0,007	0,008	0,008	0,010	0,102	0,008
20 - Dreárska a korkárska výroba	0,018	0,015	0,015	0,012	0,012	0,011	0,008
21 - Celulóza, papier, výrobky z papiera	0,020	0,018	0,018	0,017	0,017	0,015	0,007
22 - Vydavateľstvo, tlač, nahrané médiá	0,003	0,004	0,002	0,003	0,004	0,004	0,003
23 - Koks, raf. rop. produkty, jad. palivá	0,030	0,021	0,027	0,005	0,044	0,035	0,027
24 - Chemikálie a chem. výrobky	0,003	-0,008	-0,024	-0,020	-0,019	-0,027	-0,037
25 - Výrobky z gumy a plastov	0,013	0,001	-0,003	-0,008	-0,004	-0,005	-0,015
26 - Ostat. nekov. minerál. výrobky	0,022	0,015	0,015	0,014	0,013	0,013	0,006
27 - Kovy	0,112	0,092	0,070	0,071	0,066	0,057	0,053
28 - Kovové konštrukcie, kov. výrobky	0,003	-0,001	0,001	0,001	0,001	-0,001	-0,005
29 - Stroje a zariadenia	-0,036	-0,048	-0,035	-0,025	-0,024	-0,020	-0,017
30 - Kancelárske stroje a počítače	-0,025	-0,020	-0,013	-0,014	-0,016	-0,016	-0,006
31 - Elektrických strojov a prístrojov	-0,001	-0,003	0,001	0,002	0,004	0,009	0,009
32 - Rádiov., televíz., spoj. zariad., príst. r.	-0,021	-0,019	-0,016	-0,016	-0,011	-0,018	-0,022
33 - Zdravot., presn., optic. príst. r., hodín	-0,014	-0,017	-0,017	-0,016	-0,015	-0,015	-0,018
34 - Motor. vozidlá, prívesy a návesy	0,006	0,062	0,079	0,098	0,066	0,068	0,115
35 - Ostatné dopravné zariadenia	0,012	0,027	0,013	0,004	0,006	0,001	-0,001
36 - Výroba nábytku a i.n.	0,009	0,004	0,005	0,008	0,012	0,018	0,022

Prameň: vlastné výpočty podľa údajov z databázy ŠÚ SR o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle SR v 4-miestnom kóde v členení podľa OKEČ za obdobie rokov 1997–2003

Výsledky hodnotenia konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR Michaelyho indexom sú porovnateľné s výsledkami hodnotenia na základe ukazovateľov RCA. Michaelyho index nám potvrdzuje konkurencieschopnosť tých oddielov, na ktoré sa spracovateľský priemysel SR špecializuje⁶.

Naopak, v tých oddieloch, v ktorých nevykazuje spracovateľský priemysel SR podľa Michaelyho indexu dostatočnú špecializáciu, sa dosahujú komparatívne nevýhody. Jedná sa pritom o tie isté odvetvia ako pri hodnotení komparatívnej výhodnosti ukazovateľmi RCA⁷.

6 Ide o odevnú, kožiarsku, dreársku výrobu, celulózo-papierenskú výrobu, výrobu koksu, rafinovaných ropných produktov, výrobu ostatných nekovových minerálnych výrobkov, výrobu kovov, dopravných prostriedkov a výrobu nábytku.

7 Ide o potravinársku, textilnú výrobu, výrobu strojov a zariadení a výrobu elektrických a optických zariadení.

2.2 Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR analyzovaná metódou segmentácie trhov

Posudzovanie konkurencieschopnosti jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR prostredníctvom metódy segmentácie trhov nám v porovnaní s predchádzajúcimi ukazovateľmi umožňuje zistiť nielen ich konkurencieschopnosť, ale aj jej druh.

Na základe hodnôt celkových objemov vývozu a dovozu komodít kódov 15–36 odvetvovej klasifikácie ekonomických činností a prepočítaných hodnôt ich vývozov a dovozov vyjadrených v slovenskej mene na jednotku fyzického objemu sme sledované komodity jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR rozdelili podľa ich konkurencieschopnosti do nasledujúcich segmentov (tabuľka 4).

Tabuľka 4

Konkurencieschopnosť spracovateľského priemyslu SR analyzovaná metódou segmentácie trhov

OKEČ Kód/Oddiel ekonomickej činnosti	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
15 - Potraviny a nápoje	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
16 - Tabak	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
17 - Textilie	II	IV	II	II	IV	IV	IV
18 - Odevy	I	I	I	I	I	I	I
19 - Kožené výrobky	I	III	III	III	I	I	I
20 - Drevárska a korkárska výroba	III	III	III	III	III	III	III
21 - Celulóza, papier, výrobky z papiera	I	I	I	I	I	III	III
22 - Vydavateľstvo, tlač, nahrané médiá	III	III	III	III	III	III	III
23 - Koks, raf. rop. produkty, jad. palivá	III	III	III	III	III	III	III
24 - Chemikálie a chem. výrobky	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
25 - Výrobky z gumy a plastov	III	II	IV	IV	IV	IV	IV
26 - Ostat. nekovo. minerál. výrobky	III	III	III	III	III	III	III
27 - Kovy	III	III	III	III	III	III	III
28 - Kovové konštrukcie, kov. výrobky	IV	IV	IV	IV	II	IV	IV
29 - Stroje a zariadenia	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
30 - Kancelárske stroje a počítače	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
31 - Elektrických strojov a prístrojov	IV	IV	IV	IV	IV	III	IV
32 - Rádiov., televíz., spoj. zariad.,príst..	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
33 - Zdravot., presn., optic. príst. , hodiny	IV	IV	IV	IV	IV	IV	IV
34 - Motor. vozidlá, prívesy a návesy	II	I	I	I	I	I	I
35 - Ostatné dopravné zariadenia	I	I	I	I	I	IV	IV
36 - Výroba nábytku a i.n.	I	IV	III	III	III	III	III

Legenda: I. segment – úspešná konkurencia kvalitou, II. segment – deficit konkurenčnej schopnosti, III. segment – úspešná konkurencia cenou, IV. segment – oblasť štrukturálnych problémov.

Prameň: vlastné výpočty na základe databázy ŠÚ SR s údajmi o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle SR v 4-miestnom kóde v členení podľa OKEČ za obdobie rokov 1997–2003

Vývoj konkurenčnej schopnosti spracovateľského priemyslu SR bol úspešný a vykazoval zlepšujúcu sa tendenciu. Podiel vývozu komodít konkurenčne úspešných na trhoch kvalitou s aktívnym saldom obchodnej bilancie rástol podľa údajov ŠÚ SR z 38,8% v roku 1997 na 48,1% v roku 2003, kým konkurenčne úspešných cenou klesal z 29,1% v roku 1997 na 22,9% v roku 2003. Podiel vývozov s deficitom konkurenčnej schopnosti so zápornou obchodnou bilanciou klesal z 13,6% v roku 1997 na 8,8% v roku 2003 a v oblasti štrukturálnych problémov s deficitom obchodnej bilancie mierne vzrástol z 18,6% v roku 1997 na 20,2% v roku 2003.

Vychádzajúc z uvedených údajov a v porovnaní s vyspelými krajinami EÚ (kde prevláda v ich vývoze konkurenčná schopnosť kvalitou, konkurenčná schopnosť cenou neprevyšuje 15% a podiel vývozu konkurenčne problémových komodít je nepatrný) dosahuje spracovateľský priemysel SR nižšiu úroveň konkurencieschopnosti.

Konkurenčnú schopnosť jednotlivých oddielov spracovateľského priemyslu SR sme rozdelili do štyroch segmentov.

Komodity oddielov umiestnené v I. segmente dosahujú úspešnú konkurenciu kvalitou. V tomto segmente sú zaradené komodity, ktorých jednotkové hodnoty vývozu ako aj objemy vývozu sú vyššie ako jednotkové hodnoty dovozu a objemy dovozu. Tento segment je cieľovým pre všetky krajiny. Z oddielov spracovateľského priemyslu SR, ktoré vykazovali komparatívnu výhodu podľa ukazovateľov RCA a dostatočnú špecializáciu podľa Michaelyho indexu patrila do tohto segmentu odevná výroba, ktorá konkurovala kvalitou hlavne vďaka vrchnému ošateniu, spodnej bielizne, ostatných odevov a doplnkov. Kožiarska výroba konkurovala kvalitou predovšetkým výrobou obuvi a výrobou brašnárskych a sedlárskeho výrobkov. Celulózo-papierenskej výrobe zabezpečila umiestnenie v prvom segmente vysoká kvalita vyrábaného papiera a lepenky. Cenou v rámci tohto oddielu konkurovali domáce a kancelárske potreby, hygienické a toaletné výrobky z papiera a tapety, na základe čoho sa tieto komodity umiestnili v treťom segmente. Kvalitou konkurovala na zahraničných trhoch aj výroba dopravných prostriedkov. Komodity v rámci uvedených oddielov spracovateľského priemyslu SR zabezpečovali aktívnu bilanciu zahraničného obchodu, ktorá bola dôsledkom ich úspešnej konkurenčnej schopnosti kvalitou a úspešnej špecializácie.

Komodity oddielov umiestnené v II. segmente dosahujú deficit konkurenčnej schopnosti. Tento segment zahŕňa tie komodity, ktorých jednotkové hodnoty vývozu sú vyššie ako jednotkové hodnoty dovozu, avšak objemy vývozu sú nižšie ako objemy dovozu, čo spôsobuje obchodný deficit. Komodity tohto segmentu stratili cenovú konkurenčnú schopnosť na trhoch, kde sú ceny dôležité. Ich vysoké ceny sú dôsledkom vyšších výrobných nákladov. Výroba textílií sa zaradila do tohto segmentu pre deficit konkurenčnej schopnosti hlavne v oblasti tkaných textílií, pletených a háčkových textílií a oblasti prípravy a spracovania technických vlákien. U výroby výrobkov z gumených a plastových materiálov bol deficit konkurenčnej schopnosti v podobe straty cenovej konkurencieschopnosti začiatkom prejavovania sa nepriaznivých ekonomických dopadov nízkych cien u výrobcov, ktoré vyústili až do oblasti štrukturálnych problémov (IV. segment). Týkalo sa to hlavne výrobkov z plastov, ako sú obaly z plastov, fólie, hadice a profily z plastov. Strata konkurenčnej schopnosti cenou sa prejavila aj u výroby kovových

konštrukcií a kovových výrobkov, a to predovšetkým v oblasti kovových výrobkov: zámky, kovania, upínadlá, skrutky, re•aze, pružiny a ostatné kovové výrobky.

Komodity oddielov umiestnené v III. segmente dosahujú úspešnú konkurenciu cenou. Tento segment, kde jednotkové hodnoty vývozu sú nižšie ako jednotkové hodnoty dovozu a súčasne objemy vývozu sú vyššie ako objemy dovozu, zahrňuje cenovo elastické komodity, konkurujúce cenou. Podobne ako I. segment aj tento III. segment zabezpečuje aktívnu obchodnú bilanciu. Do tohto segmentu patrili všetky zvyšné oddiely spracovateľského priemyslu SR, ktoré na základe ukazovateľov RCA a Michaleyo indexu vykázali odhalené komparatívne výhody a úspešnú špecializáciu. Jednalo sa o drevársku a korkársku výrobu, ktorej umiestnenie do tohto segmentu zabezpečili najmä dýhy, preglejky, latovky, drevotriestkové a drevovláknité dosky, drevené panely a dosky. Svoj podiel malo na tom aj samotné spracovanie dreva: pílenie, hobľovanie, impregnovanie dreva, ale aj stavebno-stolárska a tesárska výroba. Zaradenie do tohto segmentu si exportom kníh, časopisov a ostatných periodických publikácií ako aj ostatnými vydavateľskými činnosťami zabezpečilo vydavateľstvo, tlač a reprodukcia nahraných nosičov záznamu. Cenou úspešne konkurovala aj výroba koksu, rafinovaných ropných produktov a jadrových palív, ďalej výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov hlavne v oblasti sklenených vlákien, žiaruvzdorných keramických výrobkov, keramických obkladov a dlaždíc, izolátorov z keramiky a výroby cementu a vápna. V súvislosti s cenovou konkurencieschopnosťou treba spomenúť aj výrobu kovov a kovových výrobkov, predovšetkým vďaka hutníckemu spracovaniu surového železa, tvarovaniu za studena, výroby oceľových rúr, drahých kovov, úzkych pásov valcovaných za studena a ťahaniu drôtov, ako aj výrobu nábytku, ktorá úspešne konkuruje cenou hlavne v oblasti vývozu kresiel, sedadiel, kuchynského nábytku, ostatného nábytku do kancelárií a obchodov.

Komodity oddielov umiestnené vo IV. segmente dosahujú oblasť štrukturálnych problémov. V tomto segmente sa nachádzajú tie komodity, ktoré pri nízkych jednotkových hodnotách vývozu nie sú úspešné vo vývoze. Objem dovozu takýchto komodít aj pri vyšších jednotkových hodnotách dovozu je vyšší ako vývoz, čo spôsobuje obchodný deficit. Komodity daného segmentu narážajú na výstupné bariéry. Sú oblasťou štrukturálnych problémov a vyžadujú si potrebu inovácií a zmenu výrobných štruktúr. V rámci spracovateľského priemyslu SR patrili do uvedeného segmentu oddiely, u ktorých ukazovatele RCA a Michaleyo indexu indikovali komparatívne nevýhody a nedostatočnú špecializáciu. Vo výrobe potravín a nápojov a spracovania tabaku zasiahla oblasť štrukturálnych problémov najviac výrobu a konzervovanie mäsa a hydiny, spracúvanie a konzervovanie ovocia a zeleniny, výrobu surových olejov a tukov, výrobu rafinovaných olejov a tukov, výrobu kakaa, čokolády, cukroviniek, produkciu minerálnej vody a výrobu nealkoholických nápojov, ako aj samotnú výrobu tabakových výrobkov. Oblasť štrukturálnych problémov sa týkala aj výroby textílií, a to predovšetkým tkaných, pletených a háčkových textílií. Výroba chemikálií a chemických výrobkov sa ocitla vo štvrtom segmente pre štrukturálne problémy najmä v oblasti farmaceutických prípravkov, chemických látok i. n., iných základných anorganických chemikálií, pesticídov, agrochemických výrobkov, kozmetických a toaletných prípravkov, mydiel, saponátov, čistiacich a leštiacich prípravkov, náterových látok, lakov a podobných krycích prípravkov.

Deficit konkurenčnej schopnosti sa u výroby výrobkov z gummy a plastov prehĺbil (od roku 1999) až na oblasť štruktúrnych problémov, vyžadujúcich si potrebu inovácií a zmenu výrobných štruktúr. Týkalo sa to predovšetkým ostatných výrobkov z plastov, ako sú fólie, obaly z plastov, dosky, hadice a profily z plastov. Oblasť štruktúrnych problémov zasiahla aj výrobu kovových konštrukcií a kovových výrobkov, ale aj výrobu strojov a zariadení, hlavne výrobu obrábacích strojov, ostatných strojov na všeobecné účely i. n., čerpadiel, kompresorov, zdvíhacích a manipulačných zariadení, chladiarenských a vetracích zariadení okrem zariadení pre domácnosť. Elektrické a neelektrické zariadenia pre domácnosť úspešne konkurovali počas celého obdobia cenou, čím sa umiestnili v treťom segmente. So štruktúrными problémami, a tým aj s čoraz naliehavejšou potrebou inovácií a zmenou výrobných štruktúr, zápasil aj oddiel výroby elektrických a optických zariadení.

2.3 Zhodnotenie výsledkov analýzy konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR

Hlavné poznatky z analýzy konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR môžeme zhrnúť do nasledujúcich záverov.

Po prvé, všeobecne existuje pomerne tesná závislosť medzi komoditnou štruktúrou konkurencieschopnosti ekonomiky, štruktúrou ekonomiky, najmä priemyslu a ekonomickou úrovňou krajiny. Podľa toho, v akých skupinách komodít je tá-ktorá krajina medzinárodne konkurencieschopná, možno usudzovať aj jej celkovú hospodársku vyspelosť a ekonomickú úroveň.

Po druhé, slovenský spracovateľský priemysel je na medzinárodných trhoch vcelku konkurencieschopný hlavne pri klasických typoch produkcie charakteristickej nižším stupňom spracovania, s nižšou mierou pridanej hodnoty, s relatívne vyššou kapitálovou a surovinovou náročnosťou, ale aj v pracovne náročných komoditách. Vo všeobecnosti ide o komodity, ktoré sú pomerne homogénne, cenovo vysoko elastické, málo náročné na vedu, výskum a úroveň vzdelania a kvalifikácie.

Na druhej strane nízku konkurencieschopnosť v porovnaní s vyspelými malými ekonomikami, ale aj s niektorými tranzitívnymi ekonomikami [komparácia s výsledkami projektu (CASE), ako aj empirickej štúdie (Gejdos, Vonka, 2005) za ČR] zaznamenáva slovenský spracovateľský priemysel u výrobkov s vyšším stupňom finalizácie a sofistikácie, náročných na vedu, výskum a vysokú úroveň kvalifikácie a dosahujúcich spravidla aj relatívne vyššie kilogramové ceny a vyšší devízový efekt. Komparáciou dosiahnutých výsledkov analýzy konkurencieschopnosti spracovateľského priemyslu SR sa diagnostikuje nedostatočná schopnosť odvetví sofistikovanej produkcie s vyššou mierou pridanej hodnoty presadiť sa v podmienkach zahraničnej konkurencie, a to aj napriek cenovej výhodnosti. Chýba im dlhodobý proces budovania vernosti spotrebiteľa k určitej značke produktu, s ktorou sa často spájajú výhody ako kvalita a garancia, technické parametre, či poskytovanie záručných a pozáručných servisov, prípadne iné výhody. V súčasnom období, kedy sú trhy vo veľkej miere prehustené a značná časť týchto trhov je ovládaná nadnárodnými korporáciami, rozhoduje u zákazníkov veľmi často zvyk, kontinuita a orientácia na osvedčené značky s dlhodobou tradíciou, čo sa ešte umocňuje agresívnou reklamou. Preto vstup na obsadené trhy predpokladá nutnosť značných cenových ústupkov. Na to je potrebné

uvies• ešte jeden špecifický aspekt, ktorým je pôvod výrobkov. Výrobcovia a exportéri zo Slovenska sa na zahraničných trhoch, nielen v Európskej únii stretávajú s dodatočnou úlohou odstraňova• nedôveru zákazníkov. Len preto, že prichádzajú z „východu“, čo sa tam chápe ako synonymum nízkej kvality.

Po tretie, komodity s nízkou pridanou hodnotou sa podieľajú na zhoršovaní obchodnej bilancie SR. Navyše k tomu prispieva aj vysoká dovozná náročnosť• priemyselnej produkcie, ktorá v podmienkach vyššieho hospodárskeho rastu vyvoláva záporné saldo zahraničného obchodu. Zahraničnoobchodný deficit sa tak prejavuje v nedostatočnej – nekonkurenčnej ponuke domácej výroby, ktorá sa premieta do zvýšených dovozov nielen polotovarov, ale aj finálnych výrobkov. Uvedená štruktúrna slabos• konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky sa teda významne podieľa na vznikajúcich nerovnovážnych stavoch v oblasti domáceho dopytu a ponuky a následne vonkajšej ekonomickej nerovnováhy. Tým zapríčiňuje aj vyššiu ako optimálnu otvorenos• ekonomiky. Vysoká otvorenos• slovenskej ekonomiky, ktorá sa na jednej strane môže chápa• ako konkurenčná výhoda, na strane druhej však poukazuje na jej citlivos• na konjunkturálne výkyvy vo vonkajšom ekonomickom prostredí. Pri nevhodnej štruktúre zahraničnoobchodných tokov môže vysoká otvorenos• krajiny vies• k stratám národnej práce. Disefekty môžu nasta• v prípade, ak sa ocenenie domácich výrobných faktorov značne odlišuje od ich ocenenia v zahraničí. Typickým príkladom je export komodít na báze cenovej konkurencie, ktorý je síce pre výrobcu výhodný, ale iba krátkodobo, pretože nemusí vies• k primeranej reprodukcii pracovnej sily a fixného kapitálu.

Po štvrté, aj napriek tomu, že sa zmeny v odvetvovej štruktúre spracovateľského priemyslu SR postupne odrážajú na zmene štruktúry zahraničného obchodu a jej smerovaní k tovarom menej náročným na primárne surovinové a energetické zdroje, stále prevláda výraznejšia orientácia slovenského spracovateľského priemyslu na vývoz tovarov s nižšou pridanou hodnotou. Tie sú, ako už bolo spomenuté, náročné na dovážané surovinové a energetické zdroje. Hlavným problémom spracovateľského priemyslu SR je pomalý priebeh zavádzania nových technologicky a poznatkovo náročných výrob v rámci jednotlivých odvetví. Bez nich nie je možné ani rýchlejšie zvyšovanie kvalitatívnej konkurenčnej schopnosti. Komplexné zlepšenie konkurenčnej schopnosti slovenského spracovateľského priemyslu spočíva teda v rozšírení modelu výrobkového radu určeného na zahraničnú spotrebu o tie výrobky, ktoré dokážu prináša• vyššie výnosy z realizovanej produkcie.

Po piate, konkurencieschopnosť• slovenského spracovateľského priemyslu je založená prevažne na cenovej a nákladovej konkurenčnej schopnosti, ktorú umožňujú relatívne nízke pracovné náklady. Len v malom množstve prípadov konkuruje slovenský priemysel kvalitou, založenou na technických parametroch, obmene sortimentu a dizajnu, povýrobných službách, kvalitou marketingových aktivít a účinných distribučných sie•ach.

Po šieste, postavenie spracovateľského priemyslu SR sa zhoršilo v tých komoditách, kde je náš export konfrontovaný s produkciou novoindustrializovaných krajín (prevažne textilný priemysel), ale i monokultúrnych krajín (potraviny, nápoje, tabak). V uvedených prípadoch sa v SR výrazne prejavuje tendencia znižovania obchodovania s týmito komoditami.

Po siedme, výsledky analýzy poukazujú na zvyšovanie podielu dopravných prostriedkov na zahraničnom obchode. To len potvrdzuje, že sa automobilový priemysel dostáva do popredia a stáva sa ťažiskovým odvetvím slovenského priemyslu. Tento trend vývoja je na jednej strane pozitívny, nielen z hľadiska objemu, ale aj štruktúry investícií zo strany veľkých investorov. Na druhej strane sa však SR stáva takýmto vývojom viacej zraniteľnejšou na výkyvy na svetových trhoch.

Po ôsme, konkurenčná schopnosť spracovateľského priemyslu SR a jej štruktúra je odrazom odvetvovej a výrobkovej štruktúry spracovateľského priemyslu, ktorá napriek postupným zmenám k lepšiemu vykazuje ešte stále odstup od štruktúr hospodársky vyspelých krajín Európskej únie. Príčiny tohto odstupe spočívajú v zaostávaní za rastom reálnej produktivity práce na báze technologických a výrobných inovácií, dlhodobou nízkou výdavkov na výskum a vývoj a v dlhodobej izolácii od trendov svetového trhu. Tento odstup sa dá prekonať len intenzívnym formovaním faktorov, ktoré sa považujú za rozhodujúce pre rast a udržanie konkurencieschopnosti vo vyspelých krajinách.

Záver

Slovenský spracovateľský priemysel zaznamenáva štruktúrne medzery, ktoré sa nepriaznivo odrážajú aj v jeho konkurencieschopnosti. V spracovateľskom priemysle SR prevláda výroba pracovne, surovinovo, kapitálovo náročná a štandardná, určená prevažne do medzis potreby a do krátkodobej osobnej spotreby. Naopak výroby, náročné na výskum a vývoj, s určením do oblastí investícií, dlhodobých spotrebných tovarov a výrobnej kooperácie majú podstatne nižšiu váhu. Ide o štruktúru, ktorá je značne dovozne a ekologicky náročná, s nízkou pridanou hodnotou, s nízkym devízovým efektom a s veľmi úzkym priestorom pre uplatnenie kvalifikovanej pracovnej sily vo výrobnom procese a v oblasti výskumu a vývoja.

Z hľadiska úrovne konkurencieschopnosti analýza ukázala, že v slovenskom spracovateľskom priemysle prevláda cenová konkurencieschopnosť, ktorá má však úspech len u medziproduktov a pracovne a kapitálovo náročných tovarov. U investičných a dlhodobých spotrebných tovarov, respektíve u komodít náročných na výdavky na výskum a vývoj, cenová elasticita na náročných trhoch zlyháva.

Ukazuje sa preto, že v záujme pozitívneho ovplyvňovania obchodnej bilancie je potrebné vo výrobe týchto komodít podstúpiť zásadnú technologickú modernizáciu, ktorá by znížila výrobné náklady a umožnila výrobnú inováciu. Taktiež je potrebné v rámci slovenského priemyslu zabezpečiť rozvojový potenciál v odvetviach, využívajúcich domáce zdroje surovín, zapojenie podnikov do medzinárodnej spolupráce s využitím výhodnej geografickej polohy a priestor pre prílev priamych zahraničných investícií.

Úspešnosť slovenského spracovateľského priemyslu spočíva teda v aktívnej tvorbe nových komparatívnych výhod vo forme vysokej kvalifikácie pre oblasť moderných technológií, v podstatnom zvýšení výdavkov na výskum a vývoj a tiež v budovaní infraštruktúry. To sú základné predpoklady generovania faktorov dlhodobého rastu.

Benefity však nemožno očakávať bez sústavného zdokonaľovania inštitucionálneho rámca a bez vyváženej motivácie prílevu priamych zahraničných investícií.

Literatúra

- AIGINGER, K.; LANDESMANN, M. 2002. Competitive Economic Performance: The European View [WIFO Working Papers 179/2002]. Vienna : Austrian Institute of Economic Research (WIFO), 2002.
- BALASSA, B. 1965. *Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage*. Manchester : Manchester School of Economics and Social Studies, 1965, s. 90–124.
- BERKE, C.; TRABOLD, H. 1997. „Low-cost“ oder „High-tech“? Strategische Aussenwirtschaftsoptionen fuer die mittel- und ostepuropäischen Länder. In Schmacher, D.; Tranbold, H.; Weise, Ch. (Hrsg.). *Transformation des Wirtschaftssystems in den mittel- und ostepuropäischen Ländern: Aussenwirtschaftliche Bedingungen und Auswirkungen*. Berlin : Deutsches Institut fuer Wirtschaftsforschung, 1997, Sonderheft 161, s. 287–320.
- BOBÁKOVÁ, V.; HEČKOVÁ, J. 2005. The Impact of the Transformation Process on the Industry of the Slovak Republic. In *Restrukturyzacja w okresie transformacji gospodarski, instrumenty – przebieg – efekty: Praca zbiorowa pod redakcja R. Borowieckieho i A. Jaki*. Warszawa; Krakow : Akademia Ekonomiczna w Krakowie – TNOiK, 2005, s. 191–196. ISBN 83-907047-5-7.
- CENTER FOR SOCIAL AND ECONOMIC RESEARCH (CASE). The Changes in Industrial Competitiveness as a Factor of Integration: Identifying Challenges of the Enlarged Single European Market. Warsaw : CASE – Center for Social and Economic Research. Dostupné z http://compete.case.com.pl/dyn/?ID=projekty_compete&nlang=710.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. 1998. The Competitiveness of European Enterprises in the Face of Globalisation: How it can be encouraged. [COM 98 (718) Final]. Brusel : Commission of the European Communities, 1998.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. 2002. Productivity: The Key to Competitiveness of European Economies and Enterprises. [COM 2002 (262) Final]. Brusel : Commission of the European Communities, 2002.
- EUROPEAN COMMISSION. 1990. Industrial Policy in an Open and Competitive Environment: Guidelines for a Community Approach Communication. [COM 90 (556) Final]. Brusel : European Commission, 1990.
- GEJDOS, V.; VONKA, D. 2005. Trends in Competitive Changes and Prospects of the Czech Manufacturing. In *The Changes in Industrial Competitiveness as a Factor of Integration: Identifying Challenges of the Enlarged Single European Market*. Warsaw : CASE – Center for Social and Economic Research, 2005.
- HECKSCHER, E.; OHLIN, B. 1991. *Heckscher-Ohlin Trade Theory*. Cambridge : MIT Press, 1991. ISBN 0-262-08201-2.
- KADEŘÁBKOVÁ, A. 2006. Konkurenční výhoda ve znalostně založené ekonomice. *Bulletin CES VŠEM*, 2006, č. 6, s. 4–5. ISSN 1801-6871.
- KRUGMAN, P. 1986. *Strategic Trade Policy and the New International Economics*. Cambridge : MIT Press, 1986. ISBN 0-262-61045-0.
- MICHAELY, M. 1962. *Concentration in International Trade, Contributions to Economic Analysis*. Amsterdam : North-Holland Publishing Company, 1962.
- MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SR. 2003. Sektorový operačný program Priemysel a Služby. Bratislava : MH SR, 2003.
- OUTRATA, R.; KLAS, A.; KORMANOVÁ, L. 1998. Konkurenčná schopnosť slovenskej ekonomiky a jej štruktúro-adaptačné súvislosti [výskumná správa]. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 1998.
- OUTRATA, R. 2000. Konkurenčná schopnosť slovenskej ekonomiky a jej štruktúro-adaptačné súvislosti: Zhrnutie hlavných výsledkov riešenia projektu [výskumná správa]. Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, 2000.
- PORTER, M. E. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. New York : The Free Press, 1990. ISBN 0-02-925361-6.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: Databáza ŠÚ SR s údajmi o zahraničnom obchode v spracovateľskom priemysle SR v 4-miestnom kóde v členení podľa OKEČ za obdobie rokov 1997–2003.

THE COMPETITIVE ABILITIES ANALYSIS OF PROCESSING INDUSTRY OF THE SLOVAK REPUBLIC

Viktória Bobáková, Jaroslava Hečková, Faculty of Business Economics, University of Economics Bratislava, Tajovského 13, SK – 041 30 Košice (bobakova@euke.sk, jheckova@yahoo.com)

Abstract

The competitive ability of the processing industry in the SR occurs most often in classical types of production characterised by lower level of added value. Commodities with a low added value participate in worsening the balance of trade of the SR. The high export demand of industrial production also contributes to it.

The changes in branch structure of processing industry of the SR are continuously reflected in a change of foreign trade structure. Its orientation is on the products less demanding and primarily on raw materials and energetic sources. In spite of this there is visible the tendency to be focused on exports in lower added value products in Slovak processing industry.

The worsening of Slovak processing industry status is visible in the commodities where the export is confronted with new industrialized countries production (mainly in textile industry) but also with countries so-called "mono-cultural" (food, drinks, tobacco). In the given examples there is a strong tendency in the SR to lower the trade volume with these commodities.

The analysis results show the increase of traffic means in Slovak foreign trade. Automobile industry is coming to the top and it has become the basic branch of the Slovak industry. The trend of development is from one point of view positive not only from the point of view of volume but also from the investment structures from the side of big investors. But on the other hand the SR has become, by this development, more sensible to fluctuation on the world markets.

Processing industry is behind in its competitive ability in comparison with high-tech branches. The causes of it are low expenditures for research and development that should be used in these branches and they subsequently cause the low level of creating the level of added value. Marked falling behind in competitive ability of these branches is shown in their low shares in a foreign trade.

Keywords

manufacturing, theoretical aspects of competitiveness, competitive ability, competitive advantage, Revealed Comparative Advantage (RCA), Michaely index, Method of market segmentation, technological intensity of production

JEL Classification

F14, L60, O14